

ÎNVĂȚĂMÎNTUL ÎN JUDEȚUL PRAHOVA, ÎNTRE ANII 1849-1859

CONSTANTIN BONCU

Regulamentul organic, deși a înființat învățămîntul de stat și a introdus limba română în școli, a limitat totuși învățătura numai la orașele de reședință ale județelor.

Unii intelectuali luminați — în frunte cu Petrache Poenaru, directorul Eforiei școalelor naționale — în dorința de a ridica învățămîntul la cerințele societății moderne, au depășit prevederile Regulamentului, extinzînd învățămîntul urban și punînd bazele școlilor sătești.

În astfel de condiții, la Ploiești, cu sprijinul material al orașenilor ia ființă „școala națională“. Deși Regulamentul limita „școlile începătoare“ numai la două clase, în anul 1844 această școală funcționa cu patru clase și era frecventată de un număr apreciabil de elevi¹. În același timp este menționat în Ploiești și un pensionat, ce funcționa sub controlul Eforiei școalelor².

O contribuție deosebită la dezvoltarea învățămîntului rural au adus-o locuitorii, fără de care școlile sătești nu ar fi putut să existe. Deși împovărați de numeroase obligații, țăraniii prahoveni au clădit școli, au asigurat plata a 128 învățători care funcționau în anul 1845³. Acești învățători și profesori prahoveni, desfășurînd o activitate susținută, au făcut să pătrundă lumina învățămîntului și la sate, iar la 1848 mulți dintre ei au participat la revoluție.

Din cauză că învățătorii au „deslușit“ țărănilor Constituția și au participat la desfășurarea revoluției ca apărători ai libertății, autoritățile reacționare reinstaurate au dezlănțuit asupra lor o adevărată teroare; unii dintre ei au fost arestați sau „destituiți“, iar alții au fost nevoiți să treacă granița peste munți⁴. Profesorul I. Gherasim Gorjanu, fondator al școlii din Vălenii de Munte și profesor al școlii normale de candidați din Ploiești, acuzat că

¹ Arh. ist. centrală, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (prescurtat în continuare M.C.I.P.), dos. 1776/1844, f. 139.

² Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura Prahova, dos. 23/1838.

³ *Ibidem*, dos. 22/1845.

⁴ Nicolae Iorga, *Istoria învățămîntului românesc*, București, 1928, p. 269, 281.

în timpul revoluției din 1848 fusese „tare aplecat și răspînditor de idee(le) revoluționare“, este urmărit și arestat la 20 septembrie 1848, în Buzău ⁵.

Tot pentru că luptase cu însuflețire pentru izbînda ideilor proclamate prin „Constituția“ de la Izlaz, David Almășanu, profesor în Vălenii de Munte, comisar „extraordinar pentru mîntuirea patriei și guvernului revoluționar“, este arestat și ținut în închisoare la mănăstirea Văcărești, trei luni de zile ⁶. Colegul său, Ion Codru Drăgușanu, profesor în Ploiești, originar din Transilvania, comisar de propagandă în Prahova, pentru aceleași motive este arestat în Ploiești ⁷.

Concomitent cu aceste acțiuni, la 4 octombrie 1848, Eforia, reînființată la sfîrșitul lunii septembrie, „după porunca guvernului contrarevoluționar“, interzice plata salariilor pe trimestrele aprilie-iulie-octombrie 1848 învățătorilor care „au luat parte activă la evenimentele anului“ ⁸.

Unii dintre învățători însă, sprijiniți de locuitorii satelor, au încasat salariile și pe aceste luni, fapt care a atras și mai mult prigoana guvernului asupra lor.

În asemenea împrejurări, la 1 noiembrie 1848, Eforia opina pentru închiderea școlilor normale „pînă vor găsi oameni pămînteni“, care să dea „dovadă de destoinicie morală“, subliniind totodată „neapărata trebuință ca și școalele de prin sate să se închiză cu totul“ ⁹.

La cererea celor doi comandanți ai oștilor străine de ocupație, la 9 noiembrie 1848, caimacamul Constantin Cantacuzino ordona sfatului administrativ extraordinar al Țării Românești că „școalele normale din orașele de căpetenie ale județelor să înceteze deocamdată de a mai da învățatură copiilor... și școlile de prin sate să se închiză cu totul rămîinînd pe viitor ca subvizorii și învățătorii acelor sate să intre în rîndurile la care vor fi mai dinainte“ ¹⁰. Suma de 2 lei însă cu care fiecare familie de sătean contribuia la salarizarea învățătorilor trebuia depusă în continuare la visteria statului.

Pe baza acestui ordin, la 10 ianuarie și apoi repetat la 20 mai 1849, Eforia comunica ocîrmuirilor din Țara Românească obligația că „toate clasele care au slujit ca școală pentru învățatura copiilor de prin sate să se închidă... iar mobilele ce are fiecare clasă să se așeze prin acele case și apoi să se pecetluiască“ ¹¹.

Din raportul prezentat de Eforia școalelor la 18 mai 1849, cu ocazia venirii la conducerea țării a domnitorului Barbu Știrbei, rezultă că la această dată funcționau numai cîteva școli primare, printre care și o școală de fete

⁵ Cornelia C. Bodea, *Figuri puțin cunoscute din revoluția de la 1848*, în: „Studii“, nr. 2/1960, p. 138.

⁶ I. Popa, *David Almășanu, Schițe biografice*, Brașov, 1897, p. 11, 15.

⁷ Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 140; Natalia Boncu, *Ion Codru Drăgușanu în „Flamura Prahovei“*, 9 decembrie 1966, Ploiești.

⁸ V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, tom. I/1892, p. 57.

⁹ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 1513/1848, f. 4.

¹⁰ *Ibidem*, f. 3.

¹¹ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 6.

în Ploiești“ cu o învățătoare de lucru și un profesor plătit din fondul propriu al școlii publice de băieți“¹².

Noul domn, ținînd seamă de evenimentele din 1848, preciza că „învățămîntul trebuie privit nu ca un scop, ci ca un mijloc. Instrucțiunea publică trebuie să fie potrivită cu nevoile poporului, și să nu aibe în vedere exclusiv conveniențele cîtorva familii privilegiate; ea trebuie deci să fie națională, să mulțumească nevoile deosebitelor clase“¹³.

* * *

Prima sa acțiune, în domeniul învățămîntului, întreprinsă imediat după venirea la conducerea țării, a fost constituirea unei comisii care să revizuiască și să întocmească programe școlare. La 17 octombrie 1850, noul domn anunța deschiderea școlilor pe data de 1 ianuarie 1851, însă numai în capitalele de județe.

Dispozițiile cu privire la deschiderea școlilor urbane găsesc clădirea școlii din Ploiești ocupată de „spitalul ostășesc turcesc“. Ocîrmuirea Prahova, în dorința de a se accelera deschiderea școlii, solicită Eforiei aprobarea de a se evacua spitalul, motivată de faptul că populația era „lipsită de multă vreme de școală“¹⁴. Operațiunea aceasta s-a făcut după multe intervenții, abia după ce s-a obținut aprobarea comandantului trupelor de ocupație, la 26 ianuarie 1851. Aprobarea obținută depășise termenul anunțat prin afiș domnesc, privitor la deschiderea cursurilor. De altfel, deschiderea școlilor s-a făcut cu o întîrziere de două luni și în orașele Cerneți, Tîrgoviște, Brăila și Slatina¹⁵.

Școala din Ploiești își reia însă activitatea mult mai tîrziu. Evacuarea spitalului și redeschiderea cursurilor au fost oarecum facilitate de vizita făcută de Barbu Știrbei în orașul Ploiești. La 13 august 1851 Departamentul treburilor din lăuntru înștiința Eforia școalelor că domnul „cu ocazia vizitei făcute în acest oraș, a hotărît ca lucrările de reparație să fie terminate pînă la 1 octombrie 1851, dată la care refixa începerea cursurilor“. Cu această ocazie, domnul ordonase „ca odată cu lucrările de reparație să se construiască pentru școală încă două odăi“¹⁶.

Din cauză că magistratura orașului nu dispunea de fonduri pentru executarea lucrărilor de reparație, Eforia solicită Departamentului din lăuntru aprobarea ca aceste lucrări să fie efectuate din venitul școlii din Ploiești. Ca și în perioada precedentă, școala publică din Ploiești avea un buget propriu, rezultat din închirierea unor prăvălii, situate în piața principală a orașului, pe anumite terenuri deținute mai de mult tocmai pentru înființarea

¹² V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 2.

¹³ Nicolae Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Știrbei*, în „Analele Academiei Române“, XXVIII, p. 19; George Potra, *Petrache Poenaru, ctitor al învățămîntului în Țara Românească*, București, 1963, p. 169.

¹⁴ Arh. ist. centrală, MCIP, dos. 1999/1851, f. 12 și 22.

¹⁵ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 41.

¹⁶ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 1999/1851, f. 22.

și întreținerea școlii domnești. Chiriile achitate de orășeni pentru prăvăliile construite pe aceste locuri — 4 bragaserii, 4 tinichigerii, 14 pescării, 8 măcelării, o circiumă, o cofetărie ș.a. — au dat posibilitatea ploieștenilor să deschidă, în 1852, „școala națională“ fără dificultăți, spre deosebire de alte capitale de județe și constituind singura sursă de existență a școlii publice, în perioada de care ne ocupăm.

Începînd cu anul 1852, grija învățămîntului din Ploiești este lăsată pe seama Comitetului de inspecție al școlilor, format din doi boieri sau orășeni înstăriți și ocîrmuitorul județului. Ei „privegheau pentru paza bunelor orînduieli a școlilor“, fiind obligați să le viziteze cel puțin o dată pe săptămîină și să informeze Eforia despre veniturile și cheltuielile lor¹⁷. Comitetul de inspecție întocmea bugetul școlii, însă orice cheltuială trebuia aprobată de Eforie, forul central al școlilor din Țara Românească, subordonat Ministerului Culturii și Instrucțiunii Publice.

Veniturile școlii publice din Ploiești au crescut an de an. În bugetul pe anul 1854—1855 avea un venit de 41 550 lei și realizase din chiriile anilor anteriori o economie de 14 407 lei¹⁸.

Datorită activității desfășurată de Comitetul de inspecție, lucrările de reparație în vederea deschiderii școlii s-au terminat la începutul lunii octombrie 1851¹⁹.

La 24 octombrie 1851, după o întrerupere de trei ani, școala publică din Ploiești își reîncepe activitatea, păstrîndu-și numele de „școala normală“, dar fără a mai pregăti învățători pentru sate. Inițial, școala publică și-a reînceput activitatea cu trei clase, la care predau doi profesori. D. Kirculescu, pentru clasele I și II și Petre I. Brezoianu, la clasa a III-a. La sfîrșitul anului școlar, în iunie 1852, școala era frecventată de 178 băieți, din care 120 în clasa I, 40 în clasa a II-a și 18 în clasa a III-a.

Numărul mare de elevi și posibilitățile materiale de care dispunea această școală determină pe orășeni să ceară revizorului școlar înființarea a încă două școli. În raportul înaintat Eforiei școalelor în anul 1852, revizorul motiva cererea prin aceea că orașul se întindea pe o suprafață mare, cuprindea 24 „mahalale“ și avea o populație de 30 000 locuitori, din care 1 000 tineri de vîrstă școlară²⁰. Rezolvarea cererii, sublinia revizorul școlar, era facilitată de faptul că orășenii se ofereau să suporte cheltuielile de construcție din venitul școlii publice. În aceeași cerere, orășenii mai solicitau numirea a doi profesori bărbați cu mai multă experiență: unul pentru clasa a III-a, în locul profesorului de care, probabil, nu erau mulțumiți și unul pentru clasa a IV-a pe care intenționau să o înființeze. Pentru a rezolva încadrarea școlii cu acești profesori, ei le ofereau pe lîngă salariul prevăzut de Casa școalelor și o sumă de 300 lei din fondul școlii.

¹⁷ Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura Prahova, dos. 2/1851, f. 16.

¹⁸ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 1948/1851, f. 206, 226 și 233.

¹⁹ *Ibidem*, dos. 2848/1855, f. 168.

²⁰ *Ibidem*, dos. 2848/1853, f. 137, 138.

Dezvoltarea economică a orașului, extinderea relațiilor de schimb îndeosebi, îi determină pe orașeni să ceară domnului la 15 august 1852 și „înființarea unui gimnaziu” și să se adauge, pe lângă 4 clase, un curs special de ținerea registrelor și două catedre de limbi străine: greaca modernă și limba franceză, obligându-se să construiască din același fond clădirea necesară. Este prima mențiune despre înființarea unui gimnaziu, în timp ce asemenea școli se aflau numai în București și Craiova și este prima afirmație despre necesitatea unei școli comerciale, când nu exista o asemenea școală în Țara Românească. Ploieștenii, peste o lună, repetă cererea către domnitor, justificând necesitatea introducerii limbilor străine prin aceea că limba greacă era „prea întrebuintată în comerț în mai multe părți ale Turciei...”, iar limba franceză, afirmau ei, era „...trebuincioasă iarăși pentru comerț și comunicație”²¹.

Pretențiile ploieștenilor reflectau însă interesele burgheziei în formare, care încă nu-și permitea să-și trimită copiii la școlile particulare, în care se predau aceste obiecte. În modul acesta, învățămîntul oglindește tot mai mult stadiul de dezvoltare a capitalismului. Pe jalba ploieștenilor, domnul a pus rezoluția ca Eforia să îngrijească „ca de astăzi într-un an să organizeze școala cu toate adăogirile aici arătate”, acceptînd introducerea acestor limbi de predare la clasele I—IV, însă numai dacă se „va săvîrși încăperile ce se obliga a clădi”²².

La insistențele orașenilor, la 27 septembrie 1852, încep cursurile și elevii din clasa a IV-a. Institutatorul A. Borănescu anunța Eforia că a început cursul cu gramatica și aritmetica, pentru că, după trei ani de întrerupere a învățămîntului, elevii acestei clase „abia pot ceti și scri cu dictare”²³.

În octombrie 1852, școala a doua de băieți fusese înființată, însă profesorul clasei a IV-a înștiința Eforia școalelor că nu se putea rezolva problema „încăperilor de școală și locuință”, școala fiind obligată să asigure profesorilor și locuință²⁴. Deschiderea celei de-a doua școli de băieți, în octombrie 1852, potrivit rezoluției domnului, determină Eforia școalelor să aprobe construirea unui nou local. În acest scop, Comitetul de inspecție prevăzuse în bugetul școlii pe anul 1853—1854 sumele necesare pentru plata „profesorului de la școala a doua”, chiria pentru localul în care funcționa această școală adăugită²⁵, precum și suma de 50 990 lei necesară pentru construirea localului propriu; în iulie 1854, clădirea noului local era terminată.

În același an, o dată cu terminarea localului, cu toată concurența școlilor particulare în care se predau limbile greacă și franceză, domnul aprobă, după o întîrziere de trei ani, ca pe lângă cele patru clase ale școlii publice de băieți din Ploiești, să se predea limbile greacă și franceză. La aceste cursuri libere urmau să participe „școlari de la școlile publice și private” din oraș. Recrutarea profesorilor s-a făcut prin concurs repetat ani de-a rîndul, la

²¹ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 1999/1851, f. 44.

²² *Ibidem*, f. 209.

²³ *Ibidem*, f. 204.

²⁴ *Ibidem*, f. 242.

²⁵ *Ibidem*, dos. 2848/1853, f. 168.

gimnaziul din București. Întrucît cunoștințele candidaților, prezenți la concurs erau necorespunzătoare, la insistențele ploieștenilor de a se preda aceste obiecte, dar mai ales pentru executarea ordinului domnesc, comisia aprobă ca aceste obiecte să fie predate, în mod provizoriu, de Pavel Eliad în limba greacă și Emil Rossi în limba franceză, obligîndu-i să participe la concursul din 1855²⁶.

Cu aceeași întîrziere, domnitorul răspunde și la cererea orășenilor pri-vitoare la predarea noțiunilor de contabilitate. După 3 ani, în august 1855, motiva răspunsul negativ datorită lipsei de profesori de specialitate „care să unească practica cu teoria“. Domnitorul recomanda însă să se ia măsuri de a se înființa „cursuri de aritmetică comercială cu aplicație și la așternerea socotelilor... și cu cunoștințe universale de monede, greutăți măsuri“²⁷. În bugetul școlii din Ploiești se alocase însă, din 1854, suma de 3 600 lei pentru această activitate.

La insistențele ploieștenilor și ale magistratului orașului, Comitetul de inspecție raporta Eforiei la 22 ianuarie 1856, că era necesară totuși „o mare întindere a lecției de contabilitate“. Necesitatea introducerii acestui obiect izvorînd din dezvoltarea vieții economice, Comitetul arăta că odată cu „începerea semestrului II a început și predarea ținerii registrelor în partidă simplă și cu școlarii claselor a III-a. Acești școlari — menționa raportul — în anul viitor vor urma ținerea registrelor în partidă îndoită, aritmetică comercială și compunerea de acte comerciale“²⁸. Astfel se introduc la școala publică din Ploiești „cunoștințe de științe comerciale“²⁹, care erau predate timp de doi ani, cite trei zile pe săptămînă. Anul 1856 marchează deci începutul învățămîntului comercial, în cadrul școlii de patru ani de băieți.

*

Efortul orășenilor înstăriți de a asigura condiții materiale unui învățămînt care să le satisfacă interesele determină Comitetul de inspecție al școlilor din Ploiești să propună, la 30 noiembrie 1855, înființarea unui internat de băieți, după „modelul pensionatelor din București“³⁰. La 31 martie 1856, Departamentul credinței comunică ocîrmuirii Prahova că domnul încuviințase înființarea unui „asemenea institut“³¹. Internatul urma să fie subvenționat din fondul școlii publice. Deosebit de aceasta, la 4 decembrie același an, Ministerul aprobă suma de 2 900 lei pentru fondul școlii, necesară pentru confecționarea mobilierului³². Fondul de întreținere a internatului se majora prin taxele solicitate de la elevii interni.

Din înștiințarea publicată de Comitetul de inspecție cu privire la condițiile de admitere și funcționare rezultă că internatul de băieți se afla în vecinătatea școlii publice, avea 60 de locuri și urma să fie deschis la 15 mai 1857,

²⁶ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 4001/1854, f. 47, 84, 153, 114, 133, 134, 151, 152.

²⁷ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 208.

²⁸ *Ibidem*, p. 72.

²⁹ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 4001/1854, f. 240.

³⁰ *Ibidem*, dos. 4666/1855, f. 1.

³¹ *Ibidem*, f. 22.

³² *Ibidem*, f. 16 și 75.

sub conducerea profesorului M. I. Georgescu. O notă de cheltuieli făcute pentru întreținerea internatului, inclusiv a personalului angajat, arată că, spre deosebire de pensionate, instrucțiunea elevilor se făcea în școlile din oraș, iar internatul le asigura: găzduirea, hrana, pregătirea pentru studii, asistența medicală. Elevii erau obligați să învețe, pe lângă materiile prevăzute în cele patru clase ale școlii publice, și ținerea registrelor, limba franceză, greaca modernă și să converseze în recreații în limba străină pe care o învățau. Ca metodă de încurajare a elevilor sînguritori la învățătură, regulamentul de funcționare prevedea învoirea acestora în familii pe timpul sărbătorilor ³³.

Îmbrăcămintea, lenjeria și alte obiecte ce se cereau la intrarea în internat, precum și suma de 24 de galbeni pe an pentru întreținere erau condiții care permiteau primirea în acest internat numai a copiilor ai căror părinți dispuneau de o situație materială bună.

O altă școală menționată este „institutul de fete“, singura școală publică din Ploiești și printre puținele din țară care a funcționat în continuare după revoluția de la 1848. Spre deosebire de școala publică de băieți, „institutul“, în dorința de a face o educație aleasă, corespunzătoare protipendadei din acel timp, primea numai eleve interne, între 8—15 ani, fiice ale orășenilor înstăriți și ale boierilor. La cererea orășenilor, institutorul superior Calebuneanu împreună cu ceilalți profesori și Ocîrmuirea de Prahova au acceptat ca institutul de fete să fie frecventat și de eleve externe. Acestea erau obligate să rămînă în școală întreaga zi, iar seara să se înapoieze în familie ³⁴. Măsura aceasta a stîrnit mari nemulțumiri în rîndul părinților elevelor din afara orașului. Directoarea școlii era acuzată că proteja elevele externe „admise cu deosebită plată în acea școală“ și că nu se îngrijea „întru nimic pentru celelalte ce sînt interne“. În urma reclamațiilor, Eforia atrage atenția direcției, în ianuarie 1851, că este obligată să aibă „deopotrivă îngrijire fără... deosebire de toate elevele“, indiferent dacă erau interne sau externe, altfel „va fi îndepărtată din postul său“ ³⁵. Directoarea Antonet Furo este apoi înlocuită cu Vertec Louise, originară din Franța, profesoară cu multă experiență didactică. În acest an, institutul de fete era frecventat de 71 eleve: 62 în clasele I și a II-a și 9 în clasa a III-a ³⁶. În 1854 numărul elevelor se va dubla.

Institutul de fete, deși funcționa dinainte de anul 1848, nu avea un local propriu pînă în 1854, cînd se mută în localul nou, „ridicat cu contribuția orășenilor“ ³⁷, clădire pe care Comitetul de inspecție o rezervase inițial pentru cea de-a doua școală de băieți. Profesorii și directoarea aveau salarii mai mari decît profesorii școlii publice de băieți.

O creștere remarcabilă a numărului de elevi se înregistrează și la școlile publice de băieți. Deși erau concurate de numeroase școli particulare, în 1856, cele două școli de băieți din Ploiești aveau 320 de elevi, ceea ce marchează o

³³ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., f. 29.

³⁴ Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura Prahova, dos. 2/1854, f. 27.

³⁵ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 1848/1851, f. 8 și 20.

³⁶ *Ibidem*, f. 183; *ibidem*, dos. 4004/1854, f. 50.

³⁷ *Ibidem*, dos. 4004/1854, f. 6.

creștere de 100% față de anul 1842³⁸. Ținând seamă însă de populația orașului și numărul mare de copii de vîrstă școlară, școlile publice de băieți, inclusiv institutul de fete, cuprindeau un număr relativ mic de elevi, datorită, în mare măsură, concurenței pe care o făceau școlile particulare.

În desfășurarea învățămîntului din Ploiești, între 1849—1856, se constată o scădere permanentă a numărului de elevi și eleve la clasele mari. La institutul de fete erau în iunie 1856 în clasele I, II 150 de eleve și în clasa a III-a 19, iar la școlile publice de băieți, 263 de elevi în primele două clase, 37 în clasa a III-a și 20 în clasa a IV-a³⁹. Situația aceasta cu caracter permanent de la înființarea învățămîntului de stat se datorește faptului că pretențiile societății erau limitate, că era suficient ca cineva să știe scris-cititul și socotitul. De altfel, condițiile ca cineva să devină învățător în sat erau reduse la acest minimum de cunoștințe. Situația este însă inversă la clasele la care se predau cunoștințe de contabilitate și limbi străine, ceea ce subliniază preferința pentru acest învățămînt, o consecință a stadiului de dezvoltare a capitalismului.

Corespondența purtată între școala publică și Eforie semnalează că între 1 și 15 octombrie, în perioada culesului de vie, frecvența elevilor în școlile publice din Ploiești era redusă.

Din cauză că această situație se repeta an de an, prejudiciind buna desfășurare a învățămîntului, în 1853 institutorul superior din Ploiești propune Eforiei ca școlile să intre în vacanță în timpul culesului de vie—între 1 și 15 octombrie — și pentru a se recupera acest timp, propune ca anul școlar să înceapă cu 15 zile mai devreme, la 1 august. Eforia refuză pentru motivul că nu pot face excepții și invită conducerea școlii din Ploiești să nu lase școala la bunul plac al părinților⁴⁰.

Cursurile școlii publice de băieți din Ploiești au fost însă întrerupte în anul 1855, cînd localul școlii a fost iarăși transformat în spital. Prevăzîndu-se că situația aceasta va dura pînă la sfîrșitul războiului Crimeii, magistratul orașului ordona Comitetului de inspecție să închirieze încăperi mai mici pentru fiecare clasă, cu condiția de a fi apropiate⁴¹.

În ceea ce privește programele școlare, existau deosebiri între institutul de fete și școlile publice de băieți. În institutul de fete „se învăța carte în limba română”, în „sfera literară”: citire, caligrafie, catehism, geografie, gramatică, iar după amiază lucrul de mîină, cusături, împletituri⁴². La școala de băieți, programa școlară era repartizată pe o durată de 4 ani și era mai complexă decît la școlile de fete. Se predau elemente de aritmetică: fracții ordinare, zecimale, numere complexe, sistemul măsurilor și greutateilor „obișnuite la țară”, proporții, „reguli de trei, de asociație, de interesu”, elemente de geometrie, îmbinate cu principii generale de desen linear, elemente de geo-

³⁸ V. A. Urechia, *Școlile săteliști din România*, p. 29, 1854, f. 302.

³⁹ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 4001/1854, f. 302.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 42, 43 și 161.

⁴¹ *Ibidem*, f. 114.

⁴² Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura Prahova, dos. 2/1851, f. 27.

grafie fizică și politică a continentelor și cu „deamănuntul a Țării Românești“, analiza gramaticală, logica și istoria naturală⁴³. Cunoștințele predate în institutul de fete erau cu totul nesatisfăcătoare, limitate la câteva obiecte, cu tendința de a le îndruma spre îndeletniciri casnice, în timp ce materiile elevilor aveau un conținut pozitiv, mai complex decât al fetelor, cu scop oarecum practic în sensul rezolvării intereselor urmărite de dezvoltarea economică a societății.

Programul se desfășura zilnic între orele 7 și jumătate și 17 și 45 minute, cu o întrerupere de o jumătate de oră la ora 12. Orele de limbă franceză, greaca și contabilitatea se desfășurau cu elevii claselor a III-a și a IV-a⁴⁴. Numărul mare de ore efectuate în cursul unei zile a produs „nemulțumirea orășenilor“, pentru că, după cum raporta Comitetul de inspecție al școlilor din Ploiești, la 5 octombrie 1855, „școlarii anului trecut nu mai pot merge la înaintarea lecțiilor căci n-au timp...“ și că, „unii școlari nu pot învăța tot odată la lecțiile clasei a III-a sau a IV-a și lecțiile supraadăugite...“ de cunoștințe contabile și limbi străine. Deși orarul zilnic constituia o supraîncărcare a muncii elevilor, orășenii protestau că numărul de ore reorganizat pentru predarea unei limbi străine — 6 ore pe săptămână — era prea mic, adăugând că „nici în zece ore pe săptămână în curs de un an nu se poate învăța o limbă străină“. Comitetul de inspecție propunea reducerea programei școlii elementare „la lecțiile care sînt foarte necesare învățămîntului copiilor“ și eşalonarea lor împreună cu lecțiile de limbă străină în șase clase, sfîrșind deodată atît lecțiile științifice cît și limbile străine.“ Programa orelor — sublinia raportul către Eforie — este bine combinată încît toți profesorii erau în același timp cu cite o clasă, fără a împiedica cursul altei clase“. De altfel, programa prea încărcată justifica într-o măsură și faptul că numărul elevilor care frecventau clasele a III-a și a IV-a era extrem de mic în comparație cu cei din primele clase⁴⁵.

Desfășurarea activității în școlile publice întîmpina dificultăți asemănătoare celor din perioada anterioară, ca lipsa materialului didactic: semicercuri, hărți, table lancasteriene etc. Un progres înregistrat în acest timp este introducerea tablelor negre, mobile, pe scripete.

Învățămîntul avea la bază sistemul Lancaster. Clasele I și a II-a lucrau împreună în același timp, cu un învățător. Elevii erau împărțiți în mai multe grupe sau cercuri, după cunoștințe. Examinarea se făcea zilnic de către monitorul cercului. Dacă se sileau la învățătură, în luna următoare treceau într-un cerc mai înaintat. Trecerea dintr-un cerc într-altul era notată în catalog și matricolă. Pentru învățat, „socotit și citit“, se foloseau mai multe table. Elevii strînși în jurul monitorului, în fața semicercului de fier pe care se aflau table, învățau lecția. Explicația se făcea și de institutor care da note în fiecare luni la obiectele de studiu. La sfîrșitul semestrului I, în ianuarie, se trecea examenul semestrial. Notele obținute la examenul semestrial formau o medie ce se aduna cu notele obținute la sfîrșitul semestrului, formînd o singură situație semestrială sau „gradul de învățămînt“. Dacă la sfîrșitul semestrului I,

⁴³ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 2852/1853, f. 28.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 29.

⁴⁵ *Ibidem*, dos. 4001/1854, f. 157 și 302.

un elev poseda cunoștințele prevăzute pentru clasa frecventată, pe semestrul II promova în clasa următoare ⁴⁶.

Transmiterea cunoștințelor întâmpina greutăți și din cauza manualelor, cele mai multe traduse, necontrolate cu competență de comisia numită în acest scop ⁴⁷, unele nefiind în concordanță cu programa ⁴⁸. La 20 august 1856, institutorul superior al școlii publice din Ploiești semnala Eforiei dificultățile întâmpinate în folosirea manualului de aritmetică, scris de Pavlide și a gramaticii de Massim. La unele clase, relata institutorul, manualele „nu s-au aplicat, fiind neconforme cu clasele”, la altele, ca să fie înțelese „a trebuit a împovăra pe școlari cu scrisul”. Ca și în privința orarului supraîncărcat, răspunsul Eforiei a fost autoritar: „... datoria domnului institutor este de a se supune în clase ordinelor Eforiei, fără nici o observație...” ⁴⁹.

Rezultatele obținute în asemenea condiții sînt semnalate la 5 noiembrie 1855 de inspectorul învățămîntului, cu ocazia inspecției făcute la școala publică din Ploiești. El arată că „se aflau școlari ajunși în clasa a IV-a, abia citind, abia scriind, abia scriind numerația”; din 26 elevi promovați din clasa a III-a în clasa a IV-a, 10 erau extrem de slabi pregătiți, aveau numai cunoștințe de începători ⁵⁰.

Interesantă este și problema disciplinei. La 7 martie 1856, institutorul superior al școlii publice din Ploiești semnala lipsa de disciplină din ultimele două clase, motivată de faptul că școala nu dispunea de un om de serviciu, ceea ce denotă atribuțiile acestuia. De altfel, acesta era singurul argument folosit de institutor pentru a determina administrația să facă o asemenea angajare ⁵¹. mijlocul cel mai uzitat pentru menținerea disciplinei și a stimulării la învățătură era pedeapsa corporală, ridicată la rangul de principiu pedagogic, ceea ce trădează caracterul medieval, înapoiat al practicii pedagogice din acea vreme.

* * *

În timp ce, după ani de ezitări, se înființaseră doar două școli publice de stat, învățămîntul particular din Ploiești cuprindea în rețeaua sa, în 1852, 18 școli. Dintre acestea, 15 își desfășurau activitatea pe lângă biserici, fiind răspîndite pe întreg cuprinsul orașului. Astfel, pe lângă biserica Sf. Ioan funcționau două școli de băieți, în care se învățau limba română, franceză și greacă și două de fete, în care se predau, pe lângă limba română, franceza și economia domestică; la biserica Sf. Haralambie erau două școli grecești și una în care se predă numai limba română; la alte biserici era câte o singură școală ⁵².

⁴⁶ A. I. C. Popescu, *Școala primară de băieți nr. 2 Ploiești, 1856—1936*, Ploiești 1936, p. 3—24.

⁴⁷ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 58 și 210.

⁴⁸ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 4001/1854, f. 326.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 326.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 351.

⁵¹ *Ibidem*, f. 308.

⁵² *Ibidem*, dos. 2002/1851, f. 415—451.

Școlile funcționau în curțile bisericilor, în tindă sau în încăperi ce periclitau sănătatea copiilor. Pentru îmbunătățirea condițiilor de funcționare Eforia a cerut bisericilor ca aceste cursuri să se desfășoare în chilii sau alte încăperi salubre⁵³.

Dintre cele 18 școli particulare din Ploiești, în anul 1852, în marea majoritate se învăța numai limba română, în unele limba greacă, iar în altele se învățau limbile română și franceză. Dintre acestea, unele aveau „pensionate”. În pensionatul de băieți, condus de N. Lorenti, se învățau limbile română, greacă, franceză, germană. Existența acestor școli particulare cu predarea limbilor străine l-au determinat pe domn să aprobe, cu o întârziere de trei ani, introducerea limbii franceze și greaca modernă în școlile publice din Ploiești.

Numărul mare de școli particulare denotă aprecierea pe care ploieștenii înstăriți o acordau acestui fel de învățământ, asigurat prin contribuția părinților elevilor. Numărul lor mare și preferința pe care boierii o aveau pentru aceste școli au frânat extinderea învățământului public. Școala publică — de stat — era stînjinită și de faptul că autorizațiile de funcționare a școlilor particulare erau acordate de administrațiile ocîrmuirilor, fără a se respecta criteriul de selecționare a învățătorilor⁵⁴. De obicei, autorizațiile de funcționare a acestor școli se dădeau pe baza propunerii orașenilor, care-și alegeau și învățătorul pe baza unui atestat dat de „părinții copiilor și cei mai de frunte orașeni”⁵⁵. În majoritatea cazurilor, învățătorii acestor școli erau cîntăreți de biserică, de unde au primit și profesorii numele de dascăli. Sistemul defectuos de organizare și de recrutare a cadrelor care predau la școlile particulare în comparație cu al școlilor publice din orașe a determinat Eforia, la 24 ianuarie 1852, să hotărască „să se închiză toate aceste școli”⁵⁶.

Cu toate acestea, la 12 martie 1853, Comitetul de inspecție al școlilor din Prahova raporta Ocîrmuirii că în orașul Ploiești mai funcționau încă școli private fără autorizație din partea Eforiei și că erau „dirijate de cîntăreți și popi”. Raportul solicita închiderea lor, pînă ce „profesorii” care nu au „cunoștințele cerute de... Eforie, potrivit programei, și le vor dobîndi, urmînd școala publică”⁵⁷.

Sprijinite de autoritățile administrative, școlile particulare au continuat să existe. În iunie 1856, numărul școlilor particulare de băieți din Ploiești era de șase ori mai mare decît al școlilor publice, iar al școlilor de fete de trei ori⁵⁸.

Școli particulare se aflau și în cuprinsul județului Prahova. În Cîmpina funcționau: o școală în limba română și una în limba greacă în chiliile din curtea bisericii Sf. Treime. Ambele se aflau sub epitropia mănăstirii Cernica, se întrețineau din veniturile unei părți din moșiile Cîmpina și Șotriile, lăsate prin donație și testament bisericii de pitarul Gh. Bujoreanu și soția sa. Comisia tîrgului Cîmpina reclama că mănăstirea Cernica își însușise timp de 30 de ani venitul

⁵³ Gh. Rășcanu, *Istoricul învățământului particular în România*, București, 1906, p. 30; V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 102.

⁵⁴ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 1843/1848, f. 47.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura Prahova, dos. 4/1853, f. 42.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 4.

⁵⁸ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 4001/1854, f. 302.

acestor moșii, lăsînd școlile „în cea mai desăvîrșită mizerie... în proastă stare”⁵⁹. O anchetă făcută la 9 martie 1853, de revizorul școlar, constată starea „foarte mizerabilă” a acestor școli în care învățămîntul se afla în grija paracliserului bisericii, iar venitul moșiilor, lăsat prin testament pentru întreținerea școlilor, inclusiv salariile învățătorilor, în valoare de 166 galbeni, erau însușite de mănăstire. Lipsa de interes a mănăstirii Cernica produce mari nemulțumiri în rîndul locuitorilor care doreau un învățămînt laic. La 11 mai 1859, ei reclamau: „copii noștri învățau numai cîntări bisericești și az buche ... după sistemul vechi”⁶⁰. Deși Eforia aștepta propunerea de a se numi un profesor care să cunoască „noul sistem de predare”, mănăstirea Cernica trăgăna mereu lucrurile.

Școli private pe lîngă biserici se aflau și în tîrgul Urlați și în Vălenii de Munte. La Văleni erau trei școli, dintre care două funcționau fără autorizație, cu dascăli de biserică, invitați de Episcopia Buzău „de a învăța și copii mahalagii”⁶¹.

Cu excepția școlilor întreținute de mănăstiri și episcopii, în școlile particulare se făceau studii elementare, după programe proprii, aprobate de Eforia școlilor, o dată cu eliberarea autorizațiilor de funcționare. La școala de limbile greacă și română, înființată în 1852 de „învățătorul de școală privată” Costache Lascu, pe lîngă o biserică din Ploiești, primele cunoștințe de scriere și citire se predau după abecedarul sau manualul de silabisiri, iar citirea română simplă pe cartea intitulată *Deprindere asupra cititului cuprinzător de felurite istorioare morale*. Lectura greacă se făcea după manualul *Prietenul tinerimii* și era însoțită de explicații în limba română. Spre deosebire de aritmetică, care se predă în limba greacă, celelalte obiecte: geografia, catehismul, istoria sfîntă se predau în limba română. Pentru deprinderea ortografiei se făceau dictări în limba greacă⁶².

Programele aplicate în aceste școli variau de la o școală la alta, în funcție de pregătirea și interesul dascălului. În anul 1851 se unifică programele pensionatelor particulare cu al claselor corespunzătoare de la Colegiul din București. Jurnalul încheiat de Eforia școlilor la 20 aprilie 1851 motiva această unificare prin considerentul că „la trecerea tinerilor la gimnaziu s-a constatat o diferență mare de pregătire între elevii de aceleași clase, unii înaintați, alții înapoiți datorită diferitelor sisteme de învățatură adoptate de șefii pensionatelor după a lor voință”. Prin acest jurnal, pensionatele particulare, inclusiv cele din Ploiești, sînt trecute sub controlul Comitetelor de instrucție din județe și al profesorilor școlilor normale, care aveau obligația de a „cerceta” pensionatele cel puțin de două ori pe lună, pentru a constata în ce măsură se aplică programa indicată. O dată cu trecerea pensionatelor sub controlul învățămîntului public se introduc examenele publice în prezența reprezentantului comitetului de instrucție și a profesorului școlii normale, deci în prezența reprezentanților învățămîntu-

⁵⁹ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 360/1860, f. 22—29.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 2.

⁶¹ Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura Prahova, dos. 54/1852.

⁶² Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 1483/1848, f. 47—48.

lui public. Școlarii care se vor distinge la învățătură, — menționa jurnalul încheiat de Eforie, — vor obține reducerea taxelor de internat, înlesnindu-le posibilitatea de a urma o formă de învățămînt mai avansată ⁶³.

*

În 1852 se fac primele încercări de redeschidere a școlilor sătești.

În situația întocmită de subocîrmuitorii din Prahova, pe baza propunerilor făcute de sfaturile comunale, centralizate de ocîrmuirea județului, rezultă că starea localurilor la această dată era nesatisfăcătoare. Totalizarea datelor referitoare la clădirile școlare ne arată că în 1852, în satele din județul Prahova, aveau posibilități de funcționare 148 școli, ceea ce reprezintă 72, 44% din totalul localităților. Dar — după o întrerupere de patru ani a cursurilor școlilor sătești, ordonată de reacțiunea întronată o dată cu înăbușirea revoluției pașoptiste — din cele 148 de clădiri, numai, patru (în localitățile: Nucet, Haimanale, Crivina și Brazi) se aflau în „stare bună de funcționare“, celelalte aveau nevoie de reparații, unele așa de costisitoare încît necesitau cheltuieli asemănătoare unor noi construcții. De altfel, majoritatea acestor construcții nu cuprindeau decît o singură încăpere, erau construite din nuiele sau chirpici și acoperite cu paie, sovar, trestie, fără ca repararea lor să necesite sume prea mari.

Importanța acordată de țărani învățămîntului rezultă nu numai din numărul mare de localități în care se construiseră școli, dar și din faptul că localitățile cu populație mică, dar apropiate, se asociaseră și construiseră școli. Printre acestea, menționate în documente, ca „școli unite“ erau: Valea Boului „unită“ cu Prișeaca, Livada cu Haimanale etc. În plășile Cîmp și Prahova funcționau încă 10 școli în clădirile sfaturilor comunale. Cele mai multe clădiri școlare se aflau în plășile Cricov, Cîmpu, Tîrgșor și Filipești, iar cele mai puține în plășile Teleajen și Podgoria ⁶⁴. În plășile cu școli puține s-a propus construirea a 44 de localuri noi. Cele mai multe urmau să fie construite în localități cu număr mic de locuitori și din această cauză nu au putut fi realizate.

În anul 1852, contribuția sătenilor pentru plata învățătorilor din Prahova era de 50 066 lei iar sumele necesare pentru repararea localurilor și construcția școlilor noi, în vederea redeschiderii cursurilor, erau de 5 ori mai mari ⁶⁵.

Din cauză că după revoluție se exercitaseră numeroase arestări printre învățători, „ale căror suferințe erau prea vii în mintea tuturor“⁶⁶, iar alții fuseseră îndepărtați și obligați să-și reia ocupațiile anterioare, recrutarea învățătorilor se făcea cu mari dificultăți. De altfel, nici situația materială și chiar socială nu-i îndemna să accepte să rămînă în învățămînt. Înteresantă în această privință este și afirmația făcută de Ministerul Credinței către domn, în sensul că „cu greu se puteau găsi și candidați pentru posturile de profesori unde foloasele

⁶³ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 2002/1851, f. 30.

⁶⁴ Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura Prahova, dos. 54/1853.

⁶⁵ *Ibid em.*

⁶⁶ George Potra, *op. cit.*, p. 15.

sînt mai mari, în vreme ce pentru învățători de sate nu o să se mai găsească niciodată”⁶⁷. Retribuția lor era infimă, făcîndu-se din contribuția sătenilor, cîte 2 lei de fiecare familie și, potrivit Regulamentului organic, cîte 2 kile de bucate anual.

Primirea materială a învățătorilor era frecvent însoțită și de cea morală. Dintr-un raport din 1859, o sinteză a condițiilor de funcționare a învățămîntului sătesc, pe trei ani din urmă, rezultă că „mai toți învățătorii nu pot suferi supremația și autoritatea ce voește logofătul și deputații satului a avea asupra lor”⁶⁸. Faptul că aceștia îi îngrădeau în acțiunile inițiate în privința învățămîntului, știrbindu-le autoritatea în fața sătenilor, subordonîndu-i capriciilor și inter. selor moșierilor, problema recrutării învățătorilor părea de nere-zolvat. O altă dificultate, pe care Ministerul Credinței încerca să o înlătore pen-tru a face să pătrundă învățătura la sate, era pregătirea și selecționarea învăță-torilor. Aceștia aveau, în genere, o slabă pregătire: majoritatea fiind dascăli, paracliseri de biserică, preoți, unii abia cunoșteau scrisul și cititul și foloseau metode necorespunzătoare unui învățămînt laic.

La cursurile de pregătire în capitalele de județe în timpul verii se prezen-tau puțini candidați, pentru că nimeni nu le asigura întreținerea, precum și datorită faptului că nu erau absolviți de obligațiile către stăpînii de moșii.

Ministerul interior recomanda Ocîrmuirii Prahova în privința „îndatoririlor proprietărești, să apeleze la generozitatea și zelul patriotic” al proprietarilor, ca „cel puțin să dispenseze pe învățătorii sătești de plata în natură a îndatori-rilor lor în bani, deși după drept cuvînt s-ar cuveni să se dea acestora un sprijin mult mai mare...”⁶⁹.

Deși redeschiderea școlilor sătești constituia o necesitate, lipsa de interes a boierimii și administrației țării a făcut ca în 1855, localurile de școli, părăsite după revoluție, să rămîină tot în stare de „dărăpănare”, iar pentru recrutarea învățătorilor s-a folosit îndemnul „luați pe cine s-o întîmpla, dați titlul de învă-țător și să se facă școală”⁷⁰.

Dezvoltarea învățămîntului sătesc depindea, așadar, în continuare în bună măsură de bunăvoința moșierilor, iar aceștia, în majoritatea cazurilor, nu erau interesați ca știința de carte să pătrundă în rîndurile clăcașilor.

În cadrul luptei pentru realizarea statului național se afla și problema răspîndirii științei de carte la sate, redeschiderea învățămîntului sătesc. Necesitatea acestui învățămînt este sugestiv conturată în 1857 de revista „Muzeul național”: „Un țăran care știe a citi, scrie, calcula și desemna, trage cu plugul o brazdă mai dreaptă, taie mai bine arborii cei care cresc mai mult, zidește sau repară casa lui cu mai multă solidaritate și economie, știe mai bine metodele de cultură și îngrijire a animalelor, închirie, cumpără, schimbă, împrumută, se împrumută și conduce trebile sale cu mai mult curaj”⁷¹.

⁶⁷ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 195.

⁶⁸ Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura Prahova, dos. 16/1859, f. 14

⁶⁹ *Ibidem*, dos. 30/1858, f. 61.

⁷⁰ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 195—196.

⁷¹ „Muzeul Național” nr. 1, 23 octombrie 1857.

Deși necesitatea acestui învățământ era recunoscută de burghezie și de unii dintre moșieri, interesați în creșterea producției agricole, școlile sătești și-au reluat activitatea după ani de eforturi, depuse de cei ce apreciau faptul că și țărani trebuiau să participe la înfăptuirea Unirii.

Redeschiderea școlilor sătești este anunțată abia la 11 ianuarie 1857⁷². Caimacamul Alexandru Ghica, cunoscând însă situația critică a localurilor și lipsa învățătorilor, reduce numărul școlilor propuse pentru reînființare în Țara Românească de la 2 000 la jumătate și reușește să înființeze un număr de 471 școli sătești⁷³.

În asemenea condiții își reîncep activitatea și școlile sătești din districtul Prahova. La 26 aprilie 1857, institutorul superior comunica Comitetului de inspecție a școlilor din acest district că se înființaseră încă „din anul trecut” 22 școli: 6 în plasa Cîmpu, 8 în Cricov, 4 în plasa Tîrgșor și cîte două în plaiul Teleajen, unde funcționau numai 4 preoți, ceilalți învățători fiind laici. Cele mai multe se aflau în regiunea de șes, iar în regiunea de munte nu se înființase încă nici o școală pînă la această dată⁷⁴.

Cu toate că numărul școlilor reînființate era nesatisfăcător, începutul se făcuse, lumina învățaturii pătrundea din nou în întunericul satelor prahovene. În anul următor, 1858, se mai reînființează școli și în Vărbilău, plaiul Teleajen și Valea Urloi, plasa Cricov, însă școlile din Hăbud, unită cu Varnița și Sirna, Brazii de Sus cu Brazii de Jos și Pisculești, Popești, Miroslăvești, deși aveau localuri, unele clădite, altele închiriate, încetează de a mai funcționa pînă în 1858, iar școala din Cocorăștii Colț pînă în 1859, din lipsă de învățători⁷⁵.

Recrutarea și pregătirea candidaților de învățători ce se făceau la școala districtuală întîmpină, după cum s-a mai arătat, dificultăți. La 26 aprilie 1857, de pildă, institutorul superior al districtului Prahova raporta Comitetului de inspecție a școlilor prahovene că din 24 candidați trimiși din diferite sate să urmeze cursurile de pregătire „unii au urmat școala mai regulat, alții au încetat de a doua zi”, iar la deschiderea cursurilor, „după vacanța paștilor nu s-a mai prezentat nici unul”. Potrivit instrucțiunilor, învățătorii satelor și candidații erau obligați să frecventeze aceste cursuri, iar între 1 și 15 septembrie erau supuși unui examen, care se repeta pînă la dovedirea cunoștințelor prevăzute. În urma raportului institutorului superior, Eforia dispune, la 31 mai 1857, ca recrutarea candidaților de învățători să se facă din localitățile cu populație de minimum 100 familii (prin contribuția cărora se putea asigura salariul învățătorului), iar pentru a nu-i împiedica vara de la munca cîmpului, aceste cursuri urmau să se desfășoare cu începere de la 15 august. Același ordin atrăgea atenția institutorului din Prahova ca, în pregătirea învățătorilor, să se țină seamă de anumite condiții, să fie „destoinici numai la citire, scriere, cele 4 operații și catehismul...”⁷⁶.

⁷² „Buletinul Oficial”, nr. 5/1856.

⁷³ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 196 și 198.

⁷⁴ Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura Prahova, dos. 30/1858, f. 19.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 62 și 80—83.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 16—19.

Măsurile luate nu rezolvau însă problema recrutării învățătorilor. În februarie 1858, Ministerul din lăuntru completează condițiile pentru acceptarea candidaților, care trebuiau să fie fii de săteni sau preoți în vîrstă de 20 ani, de preferință din satele în care se află școli în stare de funcționare. Se interzicea accesul în învățămînt al logofeților din sate și epistaților de moșie⁷⁷. Prin aceste măsuri se încerca de a se scoate învățămîntul de sub influența nefastă a celor care provocaseră mari greutăți în redeschiderea școlilor sătești și tot atîtea neajunsuri în desfășurarea învățămîntului.

Uneori, datorită intrigilor inițiate de logofeții satelor, sătenii refuzau să plătească suma convenită învățătorilor⁷⁸. Asemenea situație întîlnim în satul Sîngeru unde învățătorul, deși avea „zapis la mîna“, nu primise suma cu care se învoise și nici cerealele pe timp de trei ani. Cu vădită grijă el reclama subocîrmuitorului: „... îmi face trebuință fiindu că n-am cele trebuincioase pentru eczistența mea“⁷⁹. Numeroase reclamații în acest sens au determinat Eforia să ordone ocîrmuirii Prahova de a se acorda învățătorilor din magazia de rezervă cîte 2 kile de bucate. Adesea, pentru a putea încasa suma ce li se cuvenea de la săteni, învățătorul renunța la o parte din această sumă în favoarea logofătului de sat, pomojnicului sau zapciului. Intrigile și abuzurile săvîrșite de aceștia au determinat pe unii învățători să renunțe la învățămînt.⁸⁰

Reînființarea școlilor în anii de pregătire a Unirii s-a făcut lent, cu multe obligații din partea sătenilor. În 1858, în plasa Tîrșor, de pildă, în satele în care se aflau școli, țaranii ofereau învățătorilor, deosebit de salariul primit de la stat, o sumă, stabilită prin învoială, la data angajării lor. În majoritatea cazurilor, aceste sume depășeau salariile oferite de stat, uneori dublîndu-le. Sătenii din Tăriceni, localitate cu 188 de familii, oferiseră suma de 650 lei; cea mai mică sumă — 30 lei — o primea învățătorul din comuna Brazi.⁸¹

Deși contribuția suplimentară a sătenilor presupune dorința acestora de a-și trimite la învățătură copiii, numărul celor care urmau cursurile era mic. În 1858, în cele 8 localități din plasa Tîrșor, cu o populație de 1274 familii, frecventau școala doar 187 de elevi. În acest an, învățătorii școlilor din plasa Tîrșor nu plăteau „nici o dare către stat“⁸², în timp ce în alte localități plata acestor dări a constituit una din cauzele care au provocat numeroase demisii.

Fără alt sprijin, prin eforturile sătenilor, pînă în septembrie 1858 se redeschid primele școli și în plasa Filipești, în plaiul Prahova și în celelalte subocîrmuiri, totalizînd, la această dată, 37 de școli cu învățători verificați de școala districtuală și numiți de Eforie⁸³. Pentru că repararea multor clădiri ale școlilor nu se efectuase, deși se luaseră unele măsuri încă din 1852, în

⁷⁷ Arh st. Ploiești, fond Prefectura Prahova, dos. 30/1858, f. 8—9.

⁷⁸ *Ibidem*, dos. 16/1859, f. 19.

⁷⁹ *Ibidem*, fond. Primăria comunei Sîngeru, dos. 2/1862, f. 2 și 12.

⁸⁰ *Ibidem*, fond Prefectura Prahova, dos. 30/1859, f. 9.

⁸¹ *Ibidem*, f. 80 și 83.

⁸² *Ibidem*,

⁸³ *Ibidem*, dos. 16/1859, f. 19, 41 și 51.

dorința de a se accelera redeschiderea școlilor, la începutul anului 1858, se dispunea ca, pînă la repararea acestor clădiri, să se reînceapă cursurile „în casa de sfat sau în localurile propice învățămîntului”⁸⁴. În județul Prahova, la această dată mai erau încă 196 de localități care nu reușiseră să aibă școli, situație ce va rămîne neschimbată pînă la începutul anului 1859.

Raportul lui Calebuneanu, institutorul superior al școlilor din districtul Prahova, prezentat la 4 martie 1859, constituie un rechizitoriu la adresa proprietarilor, despre care afirma că „se mai tem încă și astăzi de lumina ce ar răsări din instrucțiunea săteanului”⁸⁵. Cu mult curaj el prezenta starea înapoiată în care se afla învățămîntul datorită, între altele, și administrației județului ce se afla încă sub influența conservatorilor. Cunoscător al situației învățămîntului prahovean, el arată că „reparațiunea mai tuturor școalelor s-a făcut numai pe hîrtie” ceea ce presupune că, la această dată, numărul școlilor era mai mic decît cel anunțat. „În trei ani — afirmă el — de cînd s-a pus la cale... reînființarea școlilor sătești, de trei ori s-a schimbat guvernul, de cinci ori administrația districtului. Ordine peste ordine s-au dat, corespondențe peste corespondențe s-au urmat, dar toate acestea n-au avut de efect decît a mări dosarele cancelariilor.”⁸⁶. Instabilitatea guvernelor, împletită cu indiferența administrației prahovene situată pe poziții conservatoare, frînau dezvoltarea învățămîntului sătesc, limitînd și uneori anulînd inițiativa luate în acest sens. „O absolută indiferență la toate ordinele de această natură” manifestau organele administrative ale plaselor Teleajen și Podgoria. Același institutor prezintă și starea deplorabilă în care funcționau școlile: „... mai toate școlile sînt lipsite de mobilă, ... mai toate aceste școli au fost lipsite de lemnele de foc pe timpul iernii, unele au funcționat în frig, altele s-au închis și la altele au cumpărat lemne învățătorii”⁸⁷. Acestea erau condițiile care l-au determinat pe institutorul superior al învățămîntului din Prahova să afirme că acest județ era „cel din urmă din țară”.

*

Participarea maselor de țărani, orașeni și a slujitorilor școlii la revoluția din 1848 a atras în Prahova, ca și în restul țării, închiderea școlilor. Spre deosebire de celelalte școli, pensionatul de fete și-a desfășurat activitatea fără întrerupere și după 1848. Nestingherite, au continuat să funcționeze în Ploiești și 15 școli particulare. Școala publică de băieți și-a reluat activitatea abia în 1852.

Deși concurate de școlile particulare, cele două școli publice și-au întărit activitatea, fiind întreținute din fondurile realizate de burghesia ploieșteană. Pe baza acestor fonduri, învățămîntul public din oraș s-a dezvoltat și lărgit, înființîndu-se încă o școală cu clasele I și II și introducîndu-se predarea limbii franceze și a limbii grecești și, pentru prima dată în istoria învățămîntului

⁸⁴ Arh. ist. centrală, M.C.I.P., dos. 320/1859, f. 3.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 34.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura Prahova, dos. 16/1859, f. 20

Țării Românești, predarea de noțiuni de contabilitate. Spre deosebire de învățământul particular, învățământul public din Ploiești răspundea necesităților vieții economice, sociale și politice ale vremii.

Dacă în anii care au precedat Unirea se constată un progres în învățământul ploieștean (datorită condițiilor materiale create de burghezie), școlile sătești întâmpinau mari dificultăți. Ele își reiau activitatea abia la sfârșitul anului 1856 cu multe sacrificii făcute de țărani. Cu propriile sale mijloace, extrem de limitate, țărănimea prahoveană și-a reparat localurile părăsite, „dărăpănate“ a asigurat salariile învățătorilor și a reușit să reînființeze o serie de școli. Numărul lor era mic, dar începutul se făcuse. Lumina învățaturii pătrundea din nou și în întunericul satelor prahovene. Înfruntând indiferența administratorilor, la 14 martie 1859 se afau în Prahova 55 de școli sătești, număr relativ mic comparativ cu numărul localităților din acest județ.